

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кафедра Загальної економічної теорії та економічної політики

Допущено до захисту
Завідувач кафедри

_____ (підпис)
“ ____ ” _____ 20__ р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на здобуття освітнього ступеня магістра
зі спеціальності 051 «Економіка»
за магістерською програмою професійного спрямування
«Теорії та моделі управління економікою»

на тему: «Державне регулювання економічної діяльності зі
зовнішніми ефектами: теорія та практика»

Виконавець:

студент факультету економіки
та управління підприємництвом
Фелс Дар'я Вікторівна

_____ (підпис)

Науковий керівник:

к. е. н., доцент
Чередниченко Галина Анатоліївна

_____ (підпис)

АНОТАЦІЯ

Фелс Д. В. «Державне регулювання економічної діяльності зі зовнішніми ефектами: теорія та практика».

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістра зі спеціальності «051 Економіка» за магістерською програмою «Теорії та моделі управління економікою» – Одеський національний економічний університет. – Одеса, 2020.

У роботі розглядається еволюція теорії зовнішніх ефектів економічної діяльності у різних напрямках економічної теорії. Визначаються особливості державного регулювання зовнішніх ефектів економічної діяльності з різними масштабами впливу й особливості та перспективи застосування методів державного стимулювання економічної діяльності з позитивними зовнішніми ефектами в європейських країнах. Визначено напрями підвищення ефективності державного впливу на економічну діяльність з негативними зовнішніми ефектами в умовах України та напрямки формування системи державного стимулювання економічної діяльності з позитивними зовнішніми ефектами в умовах вітчизняної економіки.

Ключові слова: теорія зовнішніх ефектів, екстерналії, зовнішні ефекти, позитивні зовнішні ефекти, негативні зовнішні ефекти, державне регулювання, теорія Пігу.

ANNOTATION

Fels D. "State regulation of economic activity with external effects: theory and practice".

Qualification work for a master's degree «051 Economics» in the master's program «Theories and models of economic management», Odessa National University of Economics. - Odessa, 2020.

The evolution of the theory of external effects of economic activity in different directions of economic theory is considered in the work. Peculiarities of state regulation of external effects of economic activity with different scales of influence and features and prospects of application of methods of state stimulation of economic activity with positive external effects in European countries are determined. The directions of increase of efficiency of the state influence on economic activity with negative external effects in the conditions of Ukraine and directions of formation of system of the state stimulation of economic activity with positive external effects in the conditions of domestic economy are defined.

Key words: theory of external effects, externalities, external effects, positive external effects, negative external effects, state regulation, Pigou's theory.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРІЯ ЗОВНІШНІХ ЕФЕКТІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК ЕКОНОМІЧНОЇ ПІДСТАВИ ДЛЯ ДЕРЖАВНОГО ВТРУЧАННЯ	8
1.1. Розробка теорії зовнішніх ефектів економічної діяльності представниками різних напрямів економічної теорії.....	8
1.2. Особливості державного регулювання зовнішніх ефектів економічної діяльності з різними масштабами впливу	25
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ДОСВІДУ ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇН З ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗІ ЗОВНІШНІМИ ЕФЕКТАМИ	44
2.1. Порівняльний аналіз методів державного впливу на екологічні зовнішні ефекти в європейських країнах	44
2.2. Особливості та перспективи застосування методів державного стимулювання економічної діяльності з позитивними зовнішніми ефектами в європейських країнах.....	59
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМКИ ВИКОРИСТАННЯ В УКРАЇНІ УСПІШНОГО ЄВРОПЕЙСЬКОГО ДОСВІДУ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗІ ЗОВНІШНІМИ ЕФЕКТАМИ	73
3.1. Напрямки підвищення ефективності державного впливу на економічну діяльність з негативними зовнішніми ефектами в умовах України	73
3.2. Напрямки формування системи державного стимулювання економічної діяльності з позитивними зовнішніми ефектами в умовах вітчизняної економіки	86
ВИСНОВКИ	98
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	105

ВСТУП

Актуальність дослідження. Провали ринку були і залишаються невирішеною частиною проблем практичної ринкової економіки. Це стосується, перш за все, проявів негативних зовнішніх ефектів економічної діяльності та недооцінки позитивних зовнішніх ефектів, викликаних діяльністю економічних суб'єктів. Разом зі зростанням масштабів економічної діяльності людей зростають і масштаби зовнішніх ефектів цієї діяльності, що суттєво впливає на добробут як громадян певних країн, так, у деяких випадках, і на добробут людства. Тому дослідження зовнішніх ефектів економічної діяльності й розробка способів їх регулювання державою стали надзвичайно актуальним напрямком сучасних теоретичних досліджень та практичних рекомендацій у сфері державного регулювання економіки. Особливо гостро питання державного регулювання зовнішніх ефектів економічної діяльності постає в пострадянських економіках реформованих на ринкових засадах, яким ще доведеться пройти нелегкий шлях до ефективної економіки. До числа таких економік належить й національна економіка України.

Це спричинило підвищення уваги до явища зовнішніх ефектів економічної діяльності зі сторони наукової спільноти. У підсумку лише в Україні захищено низку дисертацій та опубліковано велику кількість наукових статей з означеної тематики такими авторами, як В. Аніщенко, В. Дейнека, В. Загорський, І. Краснікова, В. Новосад, О. Сердюк, Н. Ткаченко, Г. Чередниченко та інших. Не менше уваги проблемі екстерналій приділяється і зарубіжними авторами. До найбільш відомих праць слід віднести дослідження Е. Кралс, М. Дапп, К. Френкен, А. Пессоа, Р. Уінсон, А. Бауліна, З. Бзішвілі, Н. Василенко, А. Жадана, Є. Кіреєва, Є. Мішона, Н. Овчиннікова, Н. Павлова, І. Полюбіна, Н. Родіонова, С. Смирнова, Г. Тимофєєва, А. Чеплянського, В. Черних, Є. Хечієва, А. Шастітко та інших. У працях вчених з'ясовувались поняття зовнішніх

ефектів економічної діяльності та екстерналій; роль зовнішніх ефектів в різних економічних теоріях; вплив зовнішніх ефектів на поведінку економічних агентів; вплив екстерналій на ціноутворення; проблеми еколого-економічних, соціальних, промислових, міграційних та інших видів екстерналій; співвідношення зовнішніх ефектів та інновацій, екстерналій та стійкого економічного розвитку; особливості зовнішніх впливів на міжнародних ринках; проблеми регулювання зовнішніх ефектів економічної діяльності; напрями боротьби з негативними зовнішніми ефектами та стимулювання діяльності з позитивними зовнішніми ефектами і т. д.

Незважаючи на певну дослідженість суті негативних зовнішніх ефектів, питання, що стосуються пошуку шляхів, методів та інструментів їх мінімізації, а тим більше, повної ліквідації, здебільшого залишаються дискусійними або недостатньо дослідженими. Проблема посилюється неможливістю, в силу особливостей їхньої економічної природи, компенсації цих ефектів в ціні виробленого продукту. Окрім того, недостатньо уваги приділяється вченими позитивним зовнішнім ефектам та практичним аспектам розрахунків проявів зовнішніх ефектів. Майже відсутні публікації щодо можливостей використання сучасних обчислювальних потужностей для прогнозування зовнішніх ефектів. Недостатня розробленість цих та інших актуальних теоретично і практично значущих проблем послужили підставою для вибору теми кваліфікаційної роботи на здобуття освітнього ступеня магістра, постановки її мети і формулювання завдань.

Метою кваліфікаційної роботи на здобуття освітнього ступеня магістра є дослідження теоретичних засад та особливостей державного регулювання економічної діяльності зі зовнішніми ефектами, виявлення його недоліків та визначення напрямів підвищення його ефективності.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити наступні **завдання:**

– дослідити еволюцію теорії зовнішніх ефектів економічної діяльності у різних напрямках економічної теорії;

- з’ясувати особливості державного регулювання зовнішніх ефектів економічної діяльності з різними масштабами впливу;
- здійснити порівняльний аналіз методів державного впливу на екологічні зовнішні ефекти в європейських країнах;
- визначити особливості та перспективи застосування методів державного стимулювання економічної діяльності з позитивними зовнішніми ефектами в європейських країнах;
- визначити напрями підвищення ефективності державного впливу на економічну діяльність з негативними зовнішніми ефектами в умовах України;
- визначити напрями формування системи державного стимулювання економічної діяльності з позитивними зовнішніми ефектами в умовах вітчизняної економіки.

Об’єктом дослідження є економічна діяльність зі зовнішніми ефектами.

Предметом дослідження є державне регулювання економічної діяльності зі зовнішніми ефектами.

Методи дослідження. В процесі дослідження використано систему методів, направлених на досягнення поставлених завдань. Методологічною основою кваліфікаційної роботи на здобуття освітнього ступеня магістра є діалектичний метод як загальний спосіб пізнання. Зокрема, його складова – метод сходження від абстрактного до конкретного – дозволив від загальних положень щодо сутності зовнішніх ефектів економічної діяльності як різновиду провалів ринку, їх базової класифікації на позитивні і негативні зовнішні ефекти, перейти до характеристики більш детальних класифікацій зовнішніх ефектів та особливостей їх прояву в різних умовах, а також підходів до державного регулювання цих ефектів в різних країнах. За допомогою історичного методу було з’ясовано еволюцію розвитку теорії зовнішніх ефектів економічної діяльності. Методи аналізу та синтезу було використано у процесі дослідження особливостей державного регулювання

зовнішніх ефектів економічної діяльності з різними масштабами впливу. За допомогою методу порівняння проведено порівняльний аналіз методів державного впливу на екологічні зовнішні ефекти в європейських країнах, з'ясовано особливості методів державного стимулювання економічної діяльності з позитивними зовнішніми ефектами в цих країнах. Прогностичний метод застосовано в процесі виявлення напрямів використання в Україні успішного європейського досвіду державного регулювання економічної діяльності зі зовнішніми ефектами. Виходячи з принципів діалектичної логіки, єдності історичного та логічного було обґрунтовано теоретичні положення та висновки даної роботи.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістра складається зі вступу, трьох розділів з відповідними підрозділами, висновків та списку використаних джерел. В процесі дослідження використано 82 наукових джерела.

ВИСНОВКИ

На підставі проведеного дослідження, можна зробити наступні висновки та надати відповідні рекомендації.

1. Трагування ринкової економічної системи як ідеального механізму, що здатний до повного саморегулювання, є глибокою помилкою. Тому практично всі реально функціонуючі економічні системи – це «змішані» економічні системи, що базуються на приватній власності, свободі підприємництва, ціновому ринковому механізмі і включають елементи державного регулювання економічної діяльності. Відповідно нині остаточно сформувався погляд на державу як на єдиний механізм, який здійснює регулювання зовнішніх ефектів економічної діяльності виключно в інтересах суспільства. Необхідність державного регулювання значною мірою обумовлена існуванням зовнішніх ефектів економічної діяльності.

2. Виникнення теорії зовнішніх ефектів приписується А. Пігу – представнику неокласичної теорії, хоча зачатки цієї теорії можна віднайти в економічній думці раніше. А. Пігу досліджував проблематику зовнішніх ефектів економічної діяльності, розробляючи економічну теорію добробуту. Сам термін «зовнішні ефекти» приписують А. Маршаллу або П. Самуельсону. Р. Коуз – один із засновників нового інституціоналізму – теж працював над вирішенням проблеми зовнішніх ефектів економічної діяльності. На думку вченого, за умови чіткого визначення права власності (специфікації) в сукупності з невеликими (чи нульовими) трансакційними витратами, ринковий механізм автоматично інтерналізує зовнішні ефекти у внутрішні через договірні домовленості між контрагентами. Відповідно, підхід Р. Коуза діє лише в певних межах, на мікрорівні, і не може бути застосовним для вирішення проблеми екстерналій у більш значних масштабах, коли суттєво зростають трансакційні витрати. З цього можна зробити висновок про відмінності у підходах Р. Коуза та А. Пігу до проблеми екстерналій – перший розглядав їх в масштабах мікрорівня, а другий – в масштабах мікрорівня, мезорівня, макрорівня. Слід також зазначити, що як

А. Пігу, так і Р. Коуз, сходилися на тому, що подолання зовнішніх ефектів має відбуватися на базі компенсації втрат. Цей підхід підтримується і у наш час.

3. Нині виокремлюється декілька підходів щодо визначення зовнішніх ефектів. Вважаємо, що під ними доцільно розуміти не відображені в ринкових цінах товарів і послуг вигоди або витрати деяких третіх осіб, які не беруть участі в ринковій угоді. Ці вигоди або витрати є «зовнішніми» по відношенню до ринкових цін (так як вони не враховуються при формуванні цін), за якими здійснюються операції, тобто купівля-продаж товарів і послуг на ринку. Існує велика кількість критеріїв, за якими виокремлюються зовнішні ефекти.

4. Прибічники неокейнсіанської теорії стверджували, що існують також макроекономічні зовнішні ефекти. У таких ситуаціях загальна рівновага в цілому, або щонайменше численні ринки виявляються неспроможними врахувати переливи, які відбуваються між ринками, що позначається на відхиленнях рівноважних рівнів реального обсягу виробництва, зайнятості, цін від довготермінових природних рівнів. Макроекономічні екстерналії витікають із неспроможності окремих осіб і фірм скоординувати свої дії. Неокейнсіаці враховують макроекономічні екстерналії при дослідженнях ділових циклів та рівнів виробництва.

5. Зовнішні ефекти розглядаються сучасними вченими також на мегарівні. Такі ефекти найбільш рельєфно виявилися у численних планетарних проявах зміни клімату і пов'язаних з ними міжнаціональними витратами переливу, коли «треті держави», як правило, страждають від інтенсивного індустріального розвитку своїх більш розвинутих сусідів. Ці проблеми були зафіксовані у Кіотському протоколі, який передбачає систему заходів щодо державного регулювання викидів парникових газів.

6. В основі державного регулювання зовнішніх ефектів економічної діяльності лежить виокремлення суспільних і приватних вигод та витрат, а також зовнішніх витрат і зовнішніх вигод, включаючи їхні граничні

значення. Їх співставлення дозволяє з'ясувати негативні та позитивні зовнішні ефекти. Наявність таких ефектів призводить до неефективного розподілу ресурсів, а значить вимагає врегулювання ситуації.

7. Економічна теорія обґрунтовує два способи врегулювання зовнішніх ефектів: ринкові та неринкові або урядові. Перші базуються на теорії Коуза, але їх застосування має низку обмежень в сучасних умовах. Водночас сучасні вчені виокремлюють ще декілька ринкових способів: об'єднання (злиття) фірм, створення ринку на шкідливі викиди та інші. Неринкові методи базуються на інструментарії А. Пігу, а саме спеціальному оподаткуванню та субсидіюванню. В XX столітті цей інструментарій було доповнено і об'єднано в групу адміністративних інструментів регулювання зовнішніх ефектів стандартами, штрафами та ліцензуванням. В останні роки в якості методу прямого регулювання зовнішніх ефектів використовують екологічну паспортизацію. При цьому економічна наука не стоїть на місці, науковцями постійно ведуться дослідження в цій сфері з метою запропонувати найбільш ефективну модель уникнення негативного впливу зовнішніх ефектів.

8. З урахуванням масштабів впливу зовнішніх ефектів економічної діяльності, – мікрорівень, мезорівень, макрорівень, мегарівень – мають застосовуватись відповідні методи регуляторної політики держави на рівні національних економік і міжнародних організацій та об'єднань.

9. Екологічні зовнішні ефекти мають переважно негативний характер і тому їм приділяється значна увага в країнах ЄС. При цьому не піддається сумнівам необхідність державного регулювання негативних екологічних зовнішніх ефектів, яке полягає у створенні умов для перенесення зовнішніх витрат у внутрішні витрати джерела екстерналій і усунення провалів ринку. В європейських країнах використовується три групи методів регулювання негативних екологічних зовнішніх ефектів: пряме регулювання у вигляді встановлення правил, заборон, обмежень для корекції поведінки джерела екстерналій (різного роду стандарти та штрафи за порушення вимог); економічні (ринкові) методи направлені на корекцію ціноутворення та

розподілу ресурсів (податковий інструментарій та торгівля дозволами); інституційні методи, які зводяться до розкриття інформації, екологічного маркування, стимулювання добровільних ініціатив бізнесу тощо. Кожен з цих методів може застосовуватися як окремо так і комплексно. Зміст цих методів та особливості застосування в окремих європейських країнах можуть відрізнятися але загальних перелік їх саме такий. Причому поступово відбувається процес уніфікації цих методів на рівні ЄС.

10. На прикладі країн ЄС можна стверджувати, що зовнішні ефекти, які не контролюються ринком, можуть використовуватися як вагомі чинники стабілізації економіки шляхом проведення ефективної та продуманої державної політики. Проведення комплексних заходів як на загальнодержавному, так і на регіональному рівнях, метою яких є зменшення негативних екстерналій, і збільшення позитивних може привести до відносно значущих зрушень в економіці, а саме: поліпшення попиту, досягнення збалансованості ринків, стабілізація і передбачуваність управлінських рішень, зростання якості життя. Для цього важливим є своєчасне моделювання зовнішніх впливів, врахування рівня значущості екстерналій, рівня невпевненості.

11. Для збільшення позитивних зовнішніх ефектів в ЄС найчастіше використовується система методів, направлена на поліпшення інституційного середовища ведення підприємницької діяльності, заохочення формування позитивних впливів через систему пільг фінансових чи податкових, субсидіювання, надання преференцій. При цьому уникається надання підтримки окремим суб'єктам, а пріоритет надається розвитку усієї галузі, створенню кластерів, стимулюванню розвитку окремих територій. Важливого значення набуває і зменшення адміністративних бар'єрів, яке сприяє економічному зростанню, відновленню економіки, покращенню рівня життя населення.

12. Проведений аналіз негативних зовнішніх впливів в Україні в різних сферах, урахування успішного європейського досвіду регулювання

економічної діяльності з екстерналіями, дозволили визначити основні напрями підвищення ефективності державного впливу на економічну діяльність зі зовнішніми ефектами. Ці напрями слід поділити, по-перше, на універсальні, тобто ті, що стосуються усіх сфер економіки та видів економічної діяльності, та, по-друге, ті, які стосуються окремих сфер.

13. До універсальних напрямів слід віднести наступні: розробка науково обґрунтованої класифікації зовнішніх ефектів економічної діяльності і методики їх комплексної оцінки; удосконалення механізмів забезпечення компенсації шкоди особам, які постраждали від негативних зовнішніх ефектів; створення інституціональної структури, яка буде забезпечувати державний вплив на негативні екстерналії; покращення умов для інноваційної та інвестиційної діяльності; вкладення в людський та соціальний капітали; підвищення конкурентоспроможності національної економіки і забезпечення економічної безпеки країни; створення сприятливих умов для підприємництва і забезпечення соціальної спрямованості економіки.

14. До тих напрямів, які стосуються окремих сфер економіки слід віднести наступні: в екологічній сфері – гармонізація українського законодавства з європейським; сприяння розвитку низькоемісійних видів виробництва; державна фінансова підтримка проектів уловлювання газоподібних речовин; вироблення дієвого механізму контролю за викидами, засобами захисту рослин; в секторі житла та будівництва – розробка й реалізація державних житлових програм будівництва державного чи муніципального житла, подальша задача його в найм малозабезпеченим сім'ям, субсидування експлуатації житла, надання субсидій на ремонт і відновлення старих будинків, встановлення обмежень (за рівнем доходів) на право користування державним житлом.

15. Держава в Україні має значно більше уваги приділяти проектам, які мають позитивні зовнішні ефекти. При цьому державне регулювання має бути направлене на формування системи державного стимулювання

економічної діяльності з позитивними зовнішніми ефектами. Це стосується багатьох сфер.

Нині управління територіальним розвитком на основі створення індустріальних округів, промислових кластерів, альянсів, партнерств й інших виробничих систем по праву вийшло на передові позиції і стає національним завданням. З урахуванням численних позитивних зовнішніх ефектів, які дослідив «батько кластерів» М. Портер, уряд України має виконати визначну роль у створенні нових ринкових структур на основі кластерної моделі. Ефективна кластерна політика Уряду повинна базуватися на взаємодії дослідників, представників промисловості, підприємництва, громадських організацій з метою створення платформи для конструктивного діалогу з розвитку інноваційної економіки, заснованої на кластерній моделі виробництва.

У сфері трудової міграції такі зусилля мають бути направлені на формування відповідних банків даних, які дозволяють оцінити позитивність впливу; державне регулювання має бути частиною стратегічного планування політики України; державне регулювання має включати політику щодо зменшення регіональних розбіжностей; створення Державного бюро закордонного працевлаштування і мережі підпорядкованих йому регіональних інформаційно-консультаційних центрів, фонду соціального захисту мігрантів, посади аташе з питань праці.

У сфері оподаткування доцільним є заміна податку на прибуток податком на виведений капітал.

У сфері підприємництва доцільним є регулювання правил функціонування мереживних організацій.

У фінансовій системі в Україні потрібно створити ефективну, дійову систему внутрішнього інвестування в людський і соціальний капітали, наприклад, за рахунок заснування суспільних фондів розвитку, які в перспективі мають трансформуватися в потужні інвестиційні інститути, та залучення заощаджень громадян. А також, доцільно запровадити такі заходи

щодо розвитку людського капіталу: передбачити поступове приведення рівня фінансування людського розвитку (витрат на освіту та охорону здоров'я) до рівня групи країн з високим рівнем розвитку людського капіталу; шляхом підвищення якості процесу надання освітніх послуг та його фінансування з боку держави (в тому числі на основі державно-приватного партнерства) сприяти активізації творчого потенціалу людей, підготовці висококваліфікованої та науково-технічної робочої сили; розробити цільову програму стимулювання самозайнятості та мікропідприємництва.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аналітична записка «безконтрольне використання пестицидів в Україні» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://epl.org.ua/environment/analitichna-zapyska-bezkontrolne-vykorystannya-pestytsydiv-v-ukrayini/#>
2. Аніщенко В. О. Екологічна політика Європейського союзу / В. О. Аніщенко // Правові, соціальні та екологічні аспекти захисту довкілля: матеріали І Всеукраїнської науково-практичної конференції (Чернігів, 12 квіт. 2017 р.) / [редкол.: Ніщимна С.О., Аніщенко В.О., Пузирьов М.С. та ін.]; Міністерство юстиції України, Академія Державної пенітенціарної служби. – Чернігів, 2017. – С. 3-6.
3. Антипин С. А. Экономический анализ категории внешних эффектов в неоклассической теории благосостояния / С. А. Антипин // Вестник Самарского муниципального института управления. – 2017. – № 5. – С. 6-17.
4. Ахметшина А. Р. Институциональные структуры и нормы управления устойчивым эколого-экономическим развитием / А. Р. Ахметшина // Вестник Казанского государственного филолого-экономического института. – 2010. – № 3. – С. 9–12.
5. Батор М. Френсис. Анатомия провала рынка / М. Френсис Батор // Вехи экономической мысли. - Т. 4. Экономика благосостояния и общественный выбор. – М. : Экон. шк., 2003. – 568 с.
6. Безпятчук Ж. Почему гибнут украинские пчелы? / Ж. Безпятчук [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-russian-44721450>
7. Бетлий А. Сработает ли налог на выведенный капитал в Украине / А. Бетлий [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.epravda.com.ua/rus/columns/2018/02/12/633960/>
8. Бзишвили З. Т. Внешние эколого-экономические эффекты и их влияние на экономическое развитие / З. Т. Бзишвили // Дискурс. – 2017. –

№2. – С. 49-53.

9. Блауг М. Экономическая мысль в ретроспективе / М. Блауг. – М.: Дело, 1994. – 642 с.

10. Блинкин М. О плате за пользование дорогами (историко-методические заметки) / М. Блинкин: [Электронный ресурс]. – Режим доступа. – <http://rosavtodor.ru/press/reports/63.html>

11. Бобылев С. Н. Экономика природопользования Учебник / С. Н. Бобылев, А. Ш. Ходжаев. – Москва: МГУ, 2003. – 567 с.

12. Бондаренко И. А. Экономическое развитие и «провалы» государства / И. А. Бондаренко // Вестник Академии знаний. – 2020. – № 1 (36). – С. 30-35.

13. Василенко Н. В. Внешние эффекты и рациональность поведения экономических агентов в социо-эколого-экономических системах / Н. В. Василенко // Научно-технические ведомости Санкт-Петербургского государственного политехнического университета. Экономические науки. – 2018. – Т. 11. – № 3. – С. 9-20.

14. Гусев А.А. Формирование экологической политики Европейского Союза / А. А. Гусев // Обозреватель. – 2009. – № 8. – С. 56-63.

15. Дейнека В. Ф. Зарубіжний досвід та українські реалії екологічного оподаткування / В. Ф. Дейнека, І. А. Шавло // Екологічне оподаткування: збірник наукових праць за результатами науково-практичних заходів. – К.: Алерта, 2013. – С. 28-31.

16. Дзязук Т. В. Позитивні та негативні ефекти формування мережових підприємств / Т. В. Дзязук // Інвестиції: практика та досвід. – 2010. – № 10. – С. 36-38.

17. Долан Э. Дж. Микроэкономика / Э. Дж. Долан, Д. Линдсей. – СПб: Питер, 1994. – 448 с.

18. Дудлів Н.О. Гносеологія категорії екстерналії / Н.О. Дудлів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://conferencekneu.wordpress.com/2017/04/20/972/>

19. Жадан А. А. Экстернальные эффекты общественных благ / А. А. Жадан // Факторы устойчивого развития российской экономики, под ред. А. В. Латкова. – Саратов: Изд-во СГСЭУ, 2005. – С. 20-26.

20. Загорський В. С. Екологічна політика ЄС і проблеми формування системи екологічного управління в Україні / В. С. Загорський // Соціально-екологічні проблеми сучасного періоду України. – 2014. – Вип. 3. – С. 210-221.

21. Затоцька Т. Світовий досвід формування державної інвестиційної політики та механізмів її реалізації / Т. Затоцька // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – 2014. – Вип. 9. – С. 6-10.

22. Історія економічних учень: хрестоматія / за ред. В. Д. Базилевича. – К.: Знання, 2011. – 1198 с.

23. Кадочников С. М. Прямые зарубежные инвестиции в переходных экономиках / С. М. Кадочников // Экономика региона. – 2005. – №4. – С. 139-169.

24. Как экономическая наука помогает делать нашу жизнь лучше / под ред. Д. Зигфрида. – М. : Изд-во Ин-та Гайдара, 2011. – 432 с.

25. Киреева Е.Е. Эффективное управление земельными ресурсами города на основе теории внешних эффектов / Е. Е. Киреева // Вестник Самарского муниципального института управления. – 2011. – № 2. – С. 86-91.

26. Кінця-краю не видно: трудова міграція з України може сповільнитися, проте, швидше за все, триватиме [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://voxukraine.org/uk/kintsya-krayu-ne-vidno-trudova-migratsiya-z-ukrayini-mozhe-spovilnitisya-prote-shvidshe-za-vse-trivatime/>

27. Клодт Г. Глобальна економічна політика для сучасного світового господарства / Г. Клодт // Журнал європейської економіки. – 2005. – №6. – С. 136-146.

28. Копылов А.Е. Механизм «зеленых» сертификатов возобновляемой энергии и возможности его использования в России / А. Е. Копылов, И.Л. Зерчанинова. – Москва : РусГидро, 2006. – 55 с.

29. Коуз Р. Фирма, рынок, право / Р. Коуз; пер. с англ. – М. : Новое издательство, 2007. – 224 с.

30. Краснікова Л. І. Теорія державних витрат та суспільний вибір: [монографія] / Л. І. Краснікова. – К.: Видавничо-поліграфічний центр НаУКМА, 2009. – 109 с.
31. Лабінська Г. М. Українська трудова міграція в контексті міжнародної міграції робочої сили / Г. М. Лабінська, О. М. Прокопюк // Економічний простір. – 2010. – № 34. – С. 66-80.
32. Лендел О. М. Соціальні екстерналії як побічний ефект здійснення інвестиційної діяльності / О. М. Лендел // Наукові записки НаУКМА. Економічні науки. – 2017. – Том 2. – Випуск 1. – С. 87-91.
33. Майбуров И. А. Теория налогообложения. Подвинутый курс: учебник для магистров / И. А. Майбуров, А. М. Соколовская. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2011. – 591 с.
34. Малова Т. А. Внешние эффекты и общественные блага / Т. А. Малова [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mgimo.ru/upload/iblock/d29/vneshnie-ehffekty-i-obshchestvennye-bлага.pdf>
35. Маршалл А. Принципы экономической науки / А. Маршалл. – М.: Прогресс, 1993. - Т. 1. – 349 с.
36. Мишон Е.В. Управление внешними эффектами промышленных производств. / Е. В. Мишон. – Воронеж: Изд-во Воронеж. гос. ун-та, 2001. – 129 с.
37. Міграція в Україні: цифри і факти [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://iom.org.ua/sites/default/files/iom-ukraine_facts-ukr_2019.pdf
38. Мойсей В.І. Зовнішні економічні ефекти міжнародної міграції робочої сили: дис. канд. екон. наук: 08.00.02 / В.І. Мойсей. – Львів, 2015. – 235 с.
39. Мойсей В. І. Зовнішні ефекти міжнародної міграції трудових ресурсів / В.І. Мойсей // Technology audit and production reserves. – 2015. – № 2. – С. 87-93.
40. Новосад В. О. Екологічна складова в ціноутворенні на

підприємствах теплоенергетичної галузі України: Автореф. дис... канд. екон. наук: 08.08.01 / В. О. Новосад ; Сум. держ. ун-т. – Суми, 2000. – 20 с.

41. Об учреждении Европейского агентства по окружающей среде и Европейской сети информации и наблюдения за окружающей средой: Регламент Совета (ЕЭС) N 1210/90 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_918#Text

42. Овчинникова Н. В. Институциональное обеспечение экономического механизма регулирования экстерналий: монография / Н. В. Овчинникова. – Самара: СГУ, 2010. – 332 с.

43. Олійник Н. Державне коригування збоїв ринкового механізму саморегулювання в житловій сфері / Н. Олійник // Вісник Національної академії державного управління. – 2010. – №4. – С. 109-117.

44. Оперенко С. Г. Теоретичні засади податкового регулювання в системі державного регулювання економічного зростання / С. Г. Оперенко // Інфраструктура ринку. – 2017. – Вип. 6. – С. 265-271.

45. Отрошко О. Зовнішні ефекти: критика хибних уявлень / О. Отрошко // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – 2013. – №10. – С. 48-50.

46. Оцінка економічного ефекту від податку на виведений капітал (квітень 2018) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://uifuture.org/publications/22470-ukrainskij-institut-majbutnogo-rozrahuvav-ekonomichnij-efekt-vid-podatku/>

47. Павлова Н. С. Оценка допустимости горизонтальных соглашений о кооперации в контексте экологических экстерналий / Н. С. Павлова, А. А. Баулина, А. Е. Шаститко. – М.: РАНХ, 2016. – 25 с.

48. Пасічник відсудив у агрохолдингу 90 тис. грн компенсації за бджіл [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://agropolit.com/news/11733-pasichnik-vidsudiv-u-agropidpri-90-tisyach-kompensatsiyi-za-bdjil>

49. Перекази мігрантів з-за кордону: обсяги, канали, соціально-економічне значення: аналітична доповідь [Електронний ресурс]. – Режим

доступу: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2013-12/perekazu.pdf>

50. Пигу А. Экономическая теория благосостояния: в 2-х томах / А. Пигу; пер. с англ. – М. : Прогресс, 1985. – Т. 1. – 512 с. – Т. 2. – 456 с.

51. Податки для заробітчан: чим загрожує оподаткування трудових мігрантів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nrcu.gov.ua/news.html?newsID=94438>

52. Подопригора И. В. Задачи стимулирования спроса и предложения на рынке жилья в Российской экономике / И. В. Подопригора // Вестн. Том. гос. ун-та. - 2008. - № 308. - С. 121-125.

53. Польща – перша, РФ – тільки третя. НБУ розповів про перекази українців з-за кордону [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://nv.ua/ukr/biz/finance/zarobitchani-naybilshe-groshovih-perekaziv-z-za-kordonu-nadiyshlo-do-ukrajini-z-polshchi-novini-ukrajini-50069497.html>

54. Полюбина И.Б. Внешние эффекты и устойчивое развитие экономики: теоретический аспект / И. Б. Полюбина // Национальные интересы: приоритеты и безопасность. – 2005. – № 2. – С. 25–27.

55. Портер М. Международная конкуренция / М. Портер. – М., Международные отношения, 1993. – 646 с.

56. Райзберг Б.А. Современный экономический словарь / Б.А. Райзберг, Л.Ш. Лозовский, Е.Б. Стародубцева. – М.: ИНФРА-М, 1997.– 648 с.

57. Родионова Н. В. Внешние эффекты, обусловленные деятельностью технопарка / Н. В. Родионова // Инновации. – 2008. – №3.– С. 62-65.

58. Рюмина Е. В. Экономический интерес в сохранении окружающей природной среды / Е. В. Рюмина // Экономическая наука современной России. – 2008. – №2. – С 87-95.

59. Сердюк О. С. Зовнішні ефекти продукування газоподібних відходів виробництв / О. С. Сердюк // Економічний вісник Донбасу. – 2018. – № 3. – С. 36-48.

60. Смирнова С. М. Государственное регулирование положительных внешних эффектов деятельности промышленных кластеров / С. М. Смирнова

// Экономика: вчера, сегодня, завтра. – 2016. – № 1. – С. 86-96.

61. Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов / А. Смит. – М.: Эксмо, 2007. – 960 с.

62. Соломянюк Н. М. Теоретичне визначення поняття «екстерналії в маркетингу» / Н. М. Соломянюк // Економічний форум. – 2014. – № 2. – С. 153-157.

63. Сотніченко О. А. Непрямі податки та їх участь у регулюванні товарообороту країни / О. А. Сотніченко // Інвестиції: практика та досвід. – 2012. – № 3. – С. 55-57.

64. Ступин В. Государственное регулирование экономики: опыт пяти стран / В. Ступин, Т. Хохлова, А. Шадрин. – М.: Институт экономики переходного периода, 1999. – 196 с.

65. Сухарев О. С. Институциональная теория и экономическая политика / О. С. Сухарев. – М.: ИЭ РАН, 2001. – 348 с.

66. Тимофеева Г. В. Оптимизация внешних эффектов в процессе инфраструктурной сетизации бизнеса / Г. В. Тимофеева, Е. В. Хечиев // Вестник ВолГУ. – 2007. – Вып. 11. – С. 18-23.

67. Ткаченко Н. О. Регулювання зовнішніх ефектів: теоретичні підходи та практичний досвід / Н. О. Ткаченко // Вчені записки університету «КРОК». Серія : Економіка. – 2016. – Вип. 43. – С. 44-53.

68. Український інститут майбутнього розрахував ефект від ухвалення податку на виведений капітал в березні 2018 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://uifuture.org/publications/ukrainskij-institut-majbutnogo-rozrahuvav-efekt-vid-uhvalenna-podatku-na-vivedenij-kapital-v-berezni-2018/>

69. Ховавко И. Ю. Автомобили в городе: теория и практика регулирования / И. Ю. Ховако // Стратегические решения и риск-менеджмент. – 2016. – №2. – С. 72-76.

70. Ховавко И.Ю. Инструменты интернализации внешних экологических эффектов / И. Ю. Ховавко // Вестник Марийского государственного технического университета. – 2011. – № 3 (13). – С. 15-24.

71. Чеплянский А. В. Экстерналии в аграрном секторе и направления их интернализации / А. В. Чеплянский, М. А. Лагун // Науч. стремления. – 2014. – № 9. – С. 99-102.

72. Чередниченко Г. А. Проблема державного регулювання зовнішніх ефектів діяльності суб'єктів господарювання / Г. А. Чередниченко // Торгівля і ринок України. – Донецьк: ДонНУЕТ, 2007. – № 24. – С. 113-118.

73. Черных В. В. Внешние эффекты рынков мезоэкономического уровня Республики Марий Эл как предпосылки инновационного развития / В. В. Черных // Региональная экономика и управление: электронный научный журнал. – 2018. – №3. – С. 45-61.

74. Экологизация малых и средних предприятий: Пособие по инструментам природоохранной политики для стран Восточного партнерства ЕС: [Электронный ресурс]. – Режим доступа. – <https://www.oecd.org/environment/outreach/Greening-SMEs-policy-manual-rus.pdf>

75. Экономика замкнутого цикла и здоровье: возможности и риски. – Копенгаген: Европейское региональное бюро ВОЗ, 2019. – 128 с.

76. Які підприємства України найбільше забруднюють довкілля [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://solvetpv.lviv.ua/yaki-pidpryyemstva-ukrayiny-najbilshe-zabrudnyuyut-dovkillya/>

77. Crals E. Tradable Rights and Transaction Costs A Comparative Analysis of Alternative Policy Instruments for Emissions, Road Use and Public Deficits [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://d-nb.info/978460979/34>.

78. Dapp M.M. Toward a Sustainable Circular Economy Powered by Community-Based Incentive Systems / M.M. Dapp / Business Transformation through Blockchain (Vol. II) / H.Treiblmaier, R.Beck (Eds). – Palgrave Macmillan, 2019. – Pp. 153-181.

79. Frenken K. Related variety, unrelated variety and regional economic growth / K. Frenken, F.G. Van Oort, T. Verburg // Regional studies. – 2007. – № 41. – P. 685-697.

80. Pessoa A. et al. The cluster policy paradox: externalities vs. comparative advantages. 2011. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://wps.fep.up.pt/wps/wp431.pdf>

81. Ukrainian immigrants add 11% of Polish GDP growth [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://notesfrompoland.com/2019/10/31/ukrainianimmigrants-add-11-of-polish-gdp-growth/>

82. Winston R. Negative externalities that the airline industry produces» [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.ehow.com/list_7430639_negative-externalities-airline-industry-produces.html